

ЖІНКИ-ЛІДЕРИ – БАЗИС ЯКІСНОГО РОЗВОЮ БІБЛІОТЕКИ

У статті розкрито особистий внесок у розвиток наукової бібліотеки Хмельницького національного університету заступників директора книгозбірні.

Ключові слова: історія бібліотечної справи Хмельниччини, бібліотека університету, бібліотека НБ ХНУ, заступник директора бібліотеки, Н.Б. Беднарська, В.О. Глухенька, Т.К. Онищук, О.О. Мацей.

2017 року наукова бібліотека та університет відзначили 55-літній ювілей. Досягнення бібліотеки було висвітлено у статтях фахових видань та стало темою доповідей під час урочистостей. Проте, найчастіше увага зосереджувалася на роботі бібліотеки загалом, недостатньо висвітлюючи та оцінюючи успіхи саме бібліотечних працівників, які і є безпосередніми виконавцями поставлених завдань [1, с.35].

Бібліотека університету – це багатофункціональна організація, діяльність якої чимало залежить від думки та особистості кожного бібліотекаря. Завданням адміністрації бібліотеки є скеровування діяльності всіх працівників в одне дієве русло згідно з ДСТУ, інструкціями, правилами та іншими регламентувальними документами. Важливими складовими цього процесу є організація роботи, контроль за виконанням планових завдань, звітність тощо. Велика роль у цьому належить заступникам директора бібліотек ЗВО, які на основі аналізу ситуації, окрім основних завдань, сприяють і запровадженню інновацій, а, отже, – розвою бібліотеки, покращують якість обслуговування користувачів.

Статтю присвячено діяльності заступників директора НБ ХНУ та їх ролі в історії розвитку бібліотеки університету, запровадженні інновацій, удосконаленні роботи з читачами та колективом.

За 55 років функціонування університетської книгозбірні посаду заступника директора обіймали Н.Б. Беднарська, О.Б. Айвазян, В.О. Глухенька, Т.К. Онищук, О.О. Мацей.

Посада заступника завідувачої бібліотеки інституту (тоді ще ХТПО) була введена в штат у 1978 році. Н.Б. Беднарська стала першим заступником завідувачої бібліотекою [5, арк.64].

Ніна Броніславівна народилася 12 грудня 1938 року в с. Розсохи Деражнянського р-ну Хмельницької обл. Батьки її – Кушніруки Броніслав Андрійович та Марія Михайлівна – до війни працювали в колгоспі. Вже після війни, на якій загинув її батько, Ніна Броніславівна закінчила школу, потім культосвітній технікум у Кам'янці-Подільському, і у 1956 р. стала завідувачою сільською бібліотекою. Вийшла заміж та переїхала до обласного центру, де 1961 року народила сина. Після декретної відпустки 1 лютого 1964 року почала працювати бібліотекарем загальнотехнічного факультету Львівського поліграфічного інституту ім. І. Федорова у м. Хмельницькому. Невдовзі вступила до Київського інституту культури на заочний бібліотечний факультет, який закінчила 1971 року, отримавши спеціальність «бібліотекар-бібліограф». 1972 року народила дочку і після недовгої відпустки по догляду за дитиною продовжила працювати в бібліотеці тоді вже Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування.

За 30 років роботи в книгозбірні університету Н.Б. Беднарська перебувала на різних посадах, в основному, керівних. У 1976 році вона стала першим

зав. відділу комплектування та обробки літератури. Будучи досвідченим фахівцем, Ніна Броніславівна заклала основи наукового комплектування фондів книгозбірні, впровадження передових методів роботи – таких, як попереднє замовлення за тематичними планами видавництва, створення довідкового апарату бібліотеки [8, с.43]. Багато зусиль доклала і до налагодження координації роботи з викладачами з питань придбання, систематизації та використання навчальної літератури на основі картотеки книгозабезпеченості.

Активна діяльність Н.Б. Беднарської як на посаді зав. відділу, так і в суспільному житті колективу сприяла її подальшому кар'єрному зростанню, і через два роки вона стала заступником завідувачою бібліотекою Степанець Катерини Степанівни.

Варто зазначити, що штат бібліотеки на той час нараховував лише 25 працівників, кількість читачів – майже 7 тис., фонд – 434 тис. примірників, видача документів з якого становила 459 тис. прим., тобто весь фонд був активним і впродовж навчального року його обертаність перевищувала одиницю. Це було колосальне навантаження на працівників бібліотеки, особливо під час масової видачі у вересні та здачі навчальної літератури у червні. На абонементях у ці періоди допомагали всі працівники бібліотеки, у т. ч. й адміністрація, про що свідчать світлини, які зберігаються у фонді НМВ НБ ХНУ [7, с.84].

За згадками ветеранів книгозбірні Ніна Броніславівна ніколи не боялася роботи, завжди була попереду, власним прикладом навчала молодих працівників, які кожного року з'являлися у штаті бібліотеки. Одні залишалися працювати, знайшовши себе у бібліотечній справі, інші наступного року знову здавали вступні іспити і вже відвідували книгозбірню як студенти, але свого керівника, яка видавала багато сил улюбленій справі і навчала цьому своїх колег, завжди згадували з повагою.

Як розповідала сама Ніна Броніславівна, найбільше клопотів у її роботі в бібліотеці завдавали переїзди, яких за 30 років вона пережила 6. Практично кожні 6 років бібліотеку переміщували з одного місця на інше. З одного боку, це було добре, адже покращувалися умови праці для читачів, для бібліотечних працівників, умови збереження фонду. З іншого боку, перевезти таку кількість книжок – надважка праця, яку можуть зрозуміти тільки бібліотекарі, які брали участь у цьому процесі, та керівник, який безпосередньо займався його організацією. Перший переїзд бібліотеки (з I корпусу інституту у II-й) відбувся на початку роботи Ніни Броніславівни у вишівській бібліотеці, останній (з IV корпусу вишу у бібліотечний корпус) – вже наприкінці її професійної діяльності 1988 року.

Усі ці роки Н.Б. Беднарська була членом профспілок університету і бібліотеки, брала активну участь у суспільному житті книгозбірні і вишу, а тоді це були і спортивні змагання, і самодіяльність, і соціалістичні змагання, і робота в колгоспах тощо, а в бібліотеці – відзначення ювілярів, організація забезпечення сільгосппродукцією, колективні святкування Нового року, 8 Березня та багато іншого. Неодноразово Ніна Броніславівна відзначалася грамотами університету, профкому, преміями та цінними подарунками. Навіть на заслуженому відпочинку не забуває вона про рідну бібліотеку. У листопаді 2014 року вона поділилася своїм творчим доробком через виставку вишитих робіт «Вишиваю душу в хрестики на білім полотні...», яка проводилася в бібліотеці [2].

Таким чином, Н.Б. Беднарська, як перший заступник директора бібліотеки, своєю діяльністю заклала основи наукового комплектування фондів, започаткувала ведення картотеки книгозабезпеченості, систематичних каталогів у підрозділах, запровадила систему рейтерних картотек, організувала переве-

дення фонду на ББК, сприяла підвищенню кваліфікації та розвитку наставництва молодих фахівців, поліпшенню матеріально-технічної бази бібліотеки.

У 1994 році у зв'язку з виходом на заслужений відпочинок Н.Б. Беднарської, на посаду заступника директора бібліотеки ХТІПО було призначено автора статті О.Б. Айвазян, яка пропрацювала на цій посаді до 2005 року. Не можу не згадати усіх своїх наставників, з якими мені дуже поталанило. Це директор бібліотеки Петрицька Валентина Михайлівна, яка навчила мене всій багатогранній роботі керівника; зав. науково-методичного відділу Рибалко Раїса Митрофанівна, яка навчала азам наукової роботи, створенню регламентуючих документів, написанню звітів, поважному ставленню до історії бібліотеки та університету; зав. відділу технічної літератури. Онищук Тетяна Костянтинівна, яка прищеплювала прагнення до розвитку, застосування передового досвіду в бібліотечній справі, повагу до читача.

Ера автоматизації, яка розпочалася на початку 90-х років з появою в бібліотеці першого ПК і значно активізувалася зі створенням локальної бібліотечної мережі та придбанням сучасного мережевого програмного забезпечення, внесла свої корективи у подальший розвиток бібліотеки, її технологічні процеси та кадровий склад. Швидким та якісним розвитком АБІС бібліотека завдячує насамперед Глухенькій Валентині Олексіївні, яка працювала в НБ ХНУ 19 років: спочатку інженером, потім зав. відділу автоматизації, а з 2000 р. – заступником директора з питань автоматизації.

Народилася Валентина Олексіївна на Луганщині в м. Брянка 2 вересня 1959 року в сім'ї службовців. Батько – Синицький Олексій Іванович – працював начальником відділу в міській раді м. Брянка, мати – Синицька Інна Іванівна – була комендантом шахтарського гуртожитку. Після закінчення школи В.О. Глухенька вступила до Київського політехнічного інституту на радіотехнічний факультет, який закінчила у 1984 році, виве маючи двох дітей. До 1995 року працювала за фахом і навіть не думала, що колись буде працювати в книгозбірні. Складна економічна ситуація в країні спричинила закриття багатьох підприємств, що спонукало фахівців шукати себе в інших професіях, і доля звела Валентину Олексіївну з бібліотеками – спочатку з обласною науковою універсальною, а згодом привела її до бібліотеки Технологічного університету Поділля [9, с.98].

З вересня 2000 року в бібліотеці працювали вже два заступники директора, що було обумовлено великим обсягом організаційної роботи із запровадження інновацій. Придбання нового мережевого програмного продукту; нової техніки; організація локальної мережі; зміни в технологічних процесах, пов'язані з комп'ютеризацією; створення власних програмних продуктів; регламентуючих документів (від Програми автоматизації, концепції електронної бібліотеки до інструкцій заповнення полів бібліографічного опису в програмному продукті та інструкції для користувачів з користування електронним каталогом) – все це коло питань В.О. Глухенької. Загалом під її керівництвом було написано понад 40 регламентуючих документів з питань запровадження автоматизації в бібліотечні процеси.

Саме цей період розвитку виявився найбільш плідним для Валентини Олексіївни. Відрадження по всій Україні – від Львова до Донецька й Луганська, під час яких вивчався досвід застосування новітніх технологій у бібліотеках, а також безвідмовне виділення коштів на придбання техніки, програмних продуктів, розвиток бібліотеки, участь у міжнародних проєктах – все це спонукало В.О. Глухеньку до дій, нових ідей та звершень.

Вагома заслуга Валентини Олексіївни – у створенні відділу автоматизації, який згодом було перейменовано у відділ інформаційних технологій та

комп'ютерного забезпечення, наповненні його професіоналами, завдяки яким у бібліотеці швидко йшов процес впровадження нових технологічних процесів, програмних продуктів, навчання бібліотечних працівників роботі на ПК, пошуку в Інтернеті тощо. Саме наявність таких фахівців у штаті книгозбірні сприяла інноваціям, робила можливим удосконалення бібліотечної праці. Серед програм, написаних нашими фахівцями – ЕБ (електронна бібліотека), Віртуальна довідка, Кадри (тоді в бібліотеці працювало понад 90 працівників і написання таблиця два рази на місяць, створення будь-яких списків займало багато часу), облік видачі документів, облік бібліографічної роботи, додаткових послуг тощо. Значно полегшив роботу з кадрами власний програмний продукт «Бібліотечна мозаїка», який дозволив об'єднати в локальній мережі бібліотеки її внутрішнє життя – від наказів по університету, розпоряджень по бібліотеці та рішень методичної ради до вітань ювілярів та форуму, на якому бібліотекарі могли обговорити анонімно будь-яке питання, задати його керівництву і отримати відповідь.

Популяризації роботи книгозбірні сприяла й активна участь В.О. Глухенької у зональних, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах, а також її наукові дослідження та публікації. Багато її часу займало і надання консультацій колегам з усієї України з питань запровадження інноваційних технологій, розробки програмних продуктів, організації власних баз даних тощо. Робота Валентини Олексіївни відзначена Почесними грамотами університету, міської та обласної державних адміністрацій, обласної Ради, МОН України, цінними подарунками та преміями, вона нагороджена почесним знаком «Відмінник освіти України» [3, с.191].

Отже, діяльність В.О. Глухенької на посаді заступника директора університетської бібліотеки сприяла активному інноваційному розвитку, вивела університетську книгозбірню на передові позиції в Україні з питань запровадження інформаційних технологій, удосконалила й полегшила працю бібліотекаря, підвищила якість обслуговування користувачів.

Початок ХХІ століття видався надактивним для нашої книгозбірні. Це був період найбільших статистичних показників роботи бібліотеки, найбільшої кількості читачів в її історії, у той же час – це період запровадження нових технологій, розвитку проектної, наукової та видавничої діяльності, який одночасно супроводжувався традиційними процесами бібліотечної роботи. Саме тому 2002 року, у рік відзначення 40-літнього ювілею бібліотеки, у штат книгозбірні було введено посаду – 3-го заступника з питань внутрішньої роботи, на яку було призначено зав. відділу технічної літератури Т.К. Онищук.

Тетяна Костянтинівна народилася у м. Рязань 12 червня 1946 року. Батько – Щоткін Костянтин Федорович – військовий, мати – Щоткіна Ганна Прокопівна – уродженка з Хмельниччини, працювала головним бухгалтером. Після закінчення педагогічного вишу у Волгограді, де отримала фах філолога, Т.К. Онищук працювала в школі, потім заступником директора книжкового магазину, була секретарем багаточисельної молодіжної організації Волгоградського облкниготоргу, народила доньку і на початку 70-х років переїхала за чоловіком в Україну, спочатку в Деражно, де народився син, а потім – до Хмельницького, де з 1982 до 2012 року працювала в НБ ХНУ.

За кілька років опанувала основи бібліотечних технологічних процесів, українську мову. Кваліфікаційні знання, організаційні здібності, педагогічна освіта та вроджені толерантність, інтелігентність та дисциплінованість сприяли її призначенню на посаду зав. відділу обслуговування в читальних залах. За час

перебування на цій посаді вона запровадила нові форми роботи з читачами, за її сприяння в бібліотечну практику ввійшло випереджальне інформування за темами семінарських занять, розпочав працювати Клуб цікавих зустрічей, запроваджено автоматизований облік видачі у читальному залі наукової літератури за допомогою арифмометра, удосконалено роботу міжбібліотечного абонементу, в межах якого виконувалося понад тисячу замовлень на рік [10, с.9].

На посаді заступника директора, крім безпосередніх обов'язків (планування, складання звітів, контролю за виконанням традиційних бібліотечних технологічних процесів), Тетяна Костянтинівна багато уваги приділяла розвитку видавничої діяльності книгозбірні, дослідженню її історії, створенню різних видань – від буклетів, бібліографічних покажчиків до окремих збірок з історії НБ ХНУ, матеріалів конференцій тощо.

Варто відзначити вміння Тетяни Костянтинівни працювати з людьми, навчати молодих фахівців, адже колишні її підлеглі працювали і сьогодні працюють зав. відділами бібліотеки, зав. секторами, заст. директора і директором бібліотеки. Вона 14 років очолювала найбільшу в університеті профспілкову організацію, яка нараховувала від 60 до 92 працівників у різні роки. Перебуваючи на цій почесній посаді, вона спонукала колектив до виконання планових завдань, підтримки усіх нововведень у виробничі процеси (адже комп'ютеризація не завжди викликала захоплення у бібліотекарів), сприяла згуртуванню великого жіночого колективу. Вирішення трудових спорів, надання матеріальної допомоги, організація спільного відпочинку тощо – всім цим опікувалась Тетяна Костянтинівна. І недарма на запитання: «Що найбільше запам'яталося за 28 років роботи в книгозбірні?», Т.К. Онищук відповіла: «Колектив! Колектив, з яким добре було працювати, з яким завжди приємно спілкуватися і який шанує своїх ветеранів». А серед відзнак від МОН, обласної та державної адміністрації та університету, премій та цінних подарунків найголовнішою для себе вважає існування сучасної бібліотеки, до розвитку якої доклала чимало зусиль і душі.

Безумовно, діяльність Т.К. Онищук сприяла удосконаленню, розвитку та підвищенню якості діяльності однієї з найбільших книгозбірень регіону, згуртуванню її колективу.

Сьогодні на посаді заступника директора НБ працює професіонал, аналітик, організатор, який тримає руку на пульсі інноваційних процесів у бібліотечній справі, Оксана Олександрівна Мацей [6, с.895]. Вона планує та аналізує діяльність не тільки нашої книгозбірні, а й бібліотек методичного об'єднання, організовує представлення книгозбірні у соціальних мережах, на сайті бібліотеки, займається науковими дослідженнями та запровадженням їх у практику роботи, проводячи науково-практичні конференції та семінари, надаючи консультації, створюючи фахові видання тощо.

Отже, на посаді заст. директора НБ ХНУ перебували 5 керівників, виключно жінки з вищою освітою: 3 – з бібліотечною, 1 – з філологічною, 1 – з інженерною. Середній час перебування на посаді становить 12,7 років, що говорить про зацікавленість у своїй роботі. Сприятливим моментом стало й особисте життя – всі сімейні, виховували дітей, і на все вистачало сили – і на роботу, і на сімейний затишок. Надихали їх до праці, й надихають на заслуженому відпочинку різноманітні захоплення, серед яких, окрім читання, вишивання, ведення дачних господарств, заняття фізичною культурою, туристичні поїздки тощо.

Таким чином, кожен із заступників директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету як впевнений лідер, яскрава осо-

бистість і досвідчений фахівець на окремих етапах її діяльності активно сприяв її розвитку, удосконаленню освітнього процесу в університеті, вихованню молодого покоління та розвитку бібліотечної справи на Хмельниччині.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. Бібліотека як складова духовного потенціалу вишу. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. 2017. Т. 22(2). С. 35-41.
2. «Вишиваю душу в хрестики на білім полотні...». URL: <http://lib.khnu.km.ua/povini/2014/bed/bed.htm> (дата звернення: 10.04.2018).
3. Глухенька Валентина Олексіївна. *Бібліотека університету: витоки та сучасність* : зб. наук. ст. та матер., присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький, 2012. С. 191-192.
4. Григоренко О.П. Професія у спадок. *Бібліотека університету: витоки та сучасність* : зб. наук. ст. та матер., присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький, 2012. С. 90-101.
5. Державний архів Хмельницької області. Ф.Р-6152. Оп.1. Спр.236. Арк.64.
6. Матей Оксана Олександрівна. Хмельницький національний університет. Історія і сучасність: наук.-пізнав. вид. / упоряд.: Є.М. Свіргунець, П.К. Мельник. Хмельницький, 2017. Кн. 3: 1995-2015. С. 894-895.
7. Онищук Т.К. Перша завідувачка бібліотекою. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О.Б. Айвазян, К.А. Чабан. Хмельницький, 2002. С. 84-86.
8. Петрицька В.М. Невичерпне джерело знань університету. Сторінки спогадів і роздумів директора НБ ХНУ (1984-2005). *Бібліотека університету: витоки та сучасність* : зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький, 2012. С. 42-76.
9. Фоміних В.В. Захоплена своєю справою. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О.Б. Айвазян, К.А. Чабан. Хмельницький, 2002. С. 97-101.
10. Чабан К. Людина щедрої вдачі. *Університет*. 2006. №6-7. С. 9.

The article disclosed the personal contribution of deputy directors of the scientific library of the Khmelnytskyi National University to the development of the library.

Key words: *history of library science of Khmelnychchyna, university library, library of Khmelnytskyi National University, deputy director of library, N. Bednarska, V. Gluchenka, T. Onishchuk, O. Matsey.*

Отримано: 05.05.2018